

glas

slovenske kulturne akcije

L. IX - 18 VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA 30. 9. 1962

A. M. SLOMŠEK — SESTAVLJAVEC ŠOLSKIH KNJIG

S knjigo „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“ si je Slomšek pridobil glas pedagoškega veščaka. S članki v „Drobtinicah“ in nekaterih drugih publikacijah si ga je še utrdil. Zato ni čudno, da se je prvemu avstrijskemu naučnemu ministru zdelo pametno, da vpraša za svet Slomška, preden v šolski preosnovi kaj važnega ukrene. Škoda, da se je izgubila korespondenca, ki bi nam mogla odkriti v celoti Slomškovo vlogo v prenovitvi avstrijske šole po marčni revoluciji.

Vemo pa, da je ministrstvo zaupalo Slomšku sestavo novih šolskih knjig in da je Slomšek to nalogo tudi izvršil. Iz ohranjene in objavljene korespondence s prijatelji in sodelavci moremo spoznati njegove zamisli, načrte, pomočnike, napore in težave, iz analize ohranjenih knjig pa njegove uspehe, a tudi razočaranja.

Da moremo to Slomškovo delo pravilno oceniti, se moramo postaviti v njegovo dobo. Vedeti moramo, da je tedanja avstrijska, to je tudi naša šola, živela še vedno od terezijansko-jožefinskih pedagoških idej in da so uradne šolske knjige vse do marca bile v glavnem iste, kakor so jih za celo Avstrijo sestavili za Marije Terezije. Za nemške dele monarhije so morali dovoliti prevode, ki so jih le tu in tam malo prilagodili, tako na primer malo pred marcem v Trstu. Nekateri šolniki so pač izdali svoje, več ali manj izvirne šolske knjige, ki so jih ponekod tudi uporabljali v šoli, toda uradno njihova raba ni bila dovoljena. Tudi „Blažeta in Nežica“ so ponekod uporabljali celo v uradnih šolah, a dovoljenja za to niso mogli doseči.

Po marcu, ko se je država lotila preosnove celotnega šolstva, pa je Slomšek dobil naročilo, naj sestavi nove šolske knjige. Te so potem izšle v uradni založbi šolskih knjig in bi se mogle uporabljati v vseh slovenskih šolah. A poleg navdušenja enih so vzbudile odpor drugih šolnikov ter se niso uveljavile, kakor bi se bile mogle. Nekaterim so bile preposvetne in prenovotarske, drugim jezikovno ne pravoverne, večinoma pa jih niso znali uporabljati. Slomšek sam jih je moral zagovarjati ter učitelje učiti, kako naj jih rabijo.

Sploh pa je šolski razvoj v tisti dobi bil tako nagel, posebno še v smeri liberalizma, da so Slomškove šolske knjige, in z njimi tudi njihov avtor, bili prekmalu pozabljeni.

V. B.

Enajti večer Slovenske kulturne akcije
bo v soboto, 6. oktobra 1962 ob 19 uri v dvorani Bullrich,
Sarandí 47

Predaval bo dr. Vinko Brumen

SLOMŠEK - SESTAVLJAVEC ŠOLSKIH KNJIG

S tem večerom se hoče SKA oddolžiti spominu
A. M. Slomška ob stoletnici njegove smrti.

Ker so se stroški za dvorano povečali, prosimo
prostovoljnih prispevkov.

Učilnice ali šole so se po naših krajih prav za prav šele pred nekoliko trideset leti vnele. Kakor so radi otroci v šolo hodili, tako prehitro je staršam in otrokam veselje do šole vgasnilo, v katerih se je nauk le po nemško dajal.

Taka se je godila na štajarskim; in ni se čuditi, da so mogli stariše kakor otroke z beričam v šolo strahiti — in kader so šoli odrastli, niso nemšine, pa tudi slovenšine znali; zgubljeni so bili potroški, zgubljen mladosti čas. Za se so prazno slamo mlatili, drugim pa prah na veter nosili.

Brez modre glave in pravičnega serca je tudi nemška beseda prazen mak. Slovenci! ne bodite abotne šalobarde, le na nemščino gnati, pobistrenje glave in požlahtnenje serca pa zane-mariti. Ovo bi bilo na robe delo. Nezarobljeni, napuhne-ni otroci vas bodo po nemško kleli, vi stariši bote pa po slovensko solze točili.

Skerbni in modri duhovski pastirji so spoznali, da se Slovenski vinograd po nemško ne obdeluje prav, ker se Slovenci ponemčiti ne morejo, in de ljudstvo tako se izobrazilo ne bo, ne dobilo praviga Boga in ljudem prijetniga obraza. Jeli so otroke narprej slovenski učiti in za slovenskim naukam nemško saditi. Šole so oživele, se pomnožile in se po deželi hitro poznale.

Šola, cerkev in pa očetova hiša se morajo za roke deržati. Kar se otrok od matere in očeta nauči, ima šola napredovati, in sveta cerkev veršiti. To se pa le v enim in istim jeziku po pravi pameti v domačih šolah godi.

Šola je lepa in draga reč, ako je živa za Boga in domovino.

Slomškove misli o šoli.

V tisku:

MEDDOBJE 1962/3 I. zv.

in

Marko Kremžar

SIVI DNEVI

(črtice iz revolucionarnega časa)

TARIFA REDUCIDA

Concesión 6228

Registro Nacional

de la Propiedad Intelectual

Nº 624.770

KONCERT KVARTETA FINKOVH

V dvorani Sociedad Científica Argentina, brez dvoma eni najbolj akustičnih in pa prijetnih dvoran, kar jih je SKA imela priložnost izkusiti, je Glasbeni odsek priredil kot deveti večer vokalni koncert kvarteta Finkovih. Na večeru je bilo zapetih devetnajst skladb — ena tretjina slovenskih — in pa venček slovenskih ter ena argentinska folklorna pesem kot dodatek.

Kompozicije štirinajstih avtorjev so sestavljale celotni program. Od Palestrine, Bacha, Schuberta, Gallusa, Mozarta pa preko Debussyja, Brahmsa, D. Scarlattija se je pel lok res izbranih in inteligentno v celoto povezanih kompozicij, do slovenskih skladateljev (Lajovic, Foerster, Tome, Schwab, Kimovec in Geržinič). Mozaiku sta bila vstavljena še dva argentinska folklorna bisera (oba priredil za tercet Geržinič).

Tako mirne kakor razigrane pesmi so našle v solistu baritonistu Božidarju Finku, v tercetu (Marija, Marta in Neda Fink) ali v skupnem kvartetu izbrane interprete. Poslušalci so mogli že pri dosedanjih nastopih tega kvarteta občudovati zlitost glasov, ki je bolj kot pri enakomernih melodičnih kompozicijah nujna pri pesmih kot so kanon Mozartove Ave Marije, ali v prepletajočih se stavkih Palestrine, Gallusa ali Bacha. V takih pesmih se pokaže resnična homogenost zlasti manjših vokalnih skupin.

Preprostost in čistost linije obeh religioznih kompozicij Palestrine sta se ujela z interpretacijskim načinom terčeta in če je Galusova „Molitev“ našla v tercetu umetniško dognan izraz za žalost, potem je Lajovicova pesem (Kje se skrivaš) poiskala v nastopajočih osnove za različne registre in jih tudi našla. Lajovicovo melodiozno bogastvo je prišlo s priredbo tudi za tretji glas brez dvoma še bolj do veljave. Dejstva, da je ta pesem najbolj ugajala argentinskim poslušalcem, pa ni morda toliko iskati v bogastvu melodije, ampak predvsem v tem, ker je tercet znal z občutkom menjavati slogovne in pa čustvene variante skladbe.

Pri treh naših narodnih pesmih (priredbe Foersterja, Tomca in Kimovca), še prav posebno pri dveh manj znanih (belokranjska „Otroci rajajo“ in prekmurska „Teče mi vodica“) sta prišla do izraza ritem in pa mehka melodioznost, tista skoraj vodoravna komaj opazna pevnost narodne melodije, ki jo začuti le odprto srce.

Alojzij Geržinič, ki je na klavirju (ne prav prvovrstnem...) spremljal nekatere skladbe — večina jih je bila zapetih „a capella“ — je za ta koncert napisal dvojje novih skladb. Eno na besedilo Rafka Vodeba (Ni ti dovolj) in drugo na besedilo Antona Novačana (V katedrali božjega groba). Prvo je zapel solo baronist Božidar Fink, drugo pa kvartet. Če je v prvi kompoziciji kljub razpoloženjski noti (skladba je molitev) skladatelj pokazal čustveno mnogobarvnost, je v solo-spevu z dosti manjšimi rekurzi zadel suhoparnost sloga Vodebove pesmi (to so majhni tu pa tam prikazani detajli na veliki podobi, slika pa je tako zgovorna, tako zelo zgovorna...) pa tudi razbitost ter nezadoščenost človekovega iskanja. Brez dvoma bosta ti dve pesmi, kakor je nekoč bilo z „Jesensko pesmijo“, šele po zopetnem predvajanju nudili poslušalcu vse svoje bogastvo.

NOVA IZDAJA SLOVENSKEGA PRAVOPISA

Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani je izdala nov Slovenski pravopis, prirejen po SP iz leta 1950. Za to važno delo je bilo že dolgo precej zanimanja v domovini in tudi med izseljenci. Knjigo so nekateri že dobili. Katere novosti prinaša?

Na prvi pogled nova izdaja ni nič večja od stare. Ko pa jo začnemo listati, takoj opazimo, da ima več strani (1054), tisk je drobnejši, a kljub temu pregleden, in na zelo finem papirju. Ima 27.500 gesel, nad 100.000 besed in okrog 200.000 besednih zvez ali fraz. Pravopis, pravorečje in besedni zaklad so bolj izčrpno obdelani. Vsebuje razna domača in tuja krajevna in osebnostna imena in tudi dosti tujk, ki so razložene, ter najobičajnejše strokovne izraze. Manj znane slovenske besede so pojasnjene, vsaj s soznačnico, prav tako nekatera rekla. Tako nam bo novi SP deloma nadomeščal slovar slovenskega jezika, ki ga močno pogrešamo.

Verjetno bomo najbolj občutili pravopisno spremembo pri samostalnikih, ki pomenijo delujoča bitja. Namesto bralec ali prosilec ipd. moramo po novem pisati bravec, prosivec, bravka, bravec, prosivka, prosivci. Priponi -avec (avka) in -ivec (ivka) sta zamenjali priponi -alec (alka) in -ilec (ilka). Z -av- ali -iv- pišemo tudi izpeljanke teh samostalnikov s pripomočniki in -stvo: prebivavec, prebivavski, prebivavstvo. Že prej je bilo treba nekatere take besede pisati z v, a marsikdo ni znal prav aplicirati pravila (na pr. bahavec, volivec, sestavljavec). Zdaj je vse poenostavljeno. Seveda se bomo nekaj časa motili, dokler se ne privadimo. Ker je SP že v veljavi, naj bravci začno takoj pisati po novem!

Če kdo stoji *više* ali *višje*, *niže* ali *nižje*, je vseeno. To so načinovni prislovi, izpeljani iz pridevnika. Odslej nam ne bo treba več misliti na slovnice.

V pisnih bomo pisali *ti*, *tvoj*, *vi*, *vaš* z malo začetnico. Morda se bomo v začetku komu zamerili, češ da nimamo spoštovanja. Ko pa bodo vsi zvedeli za to novost, bo zamere konec.

Pravila za deljenje besed so bila do sedaj preveč zapletena, saj se je moral človek včasih sredi pisanja ustaviti in razmišljati, ali se začenja kaka beseda npr. (kar je nov način krajšave za *na primer*) s *tn*. Res je samo ena (tnalo) in še te marsikdo ne pozna ali pa se je ne spomni, saj ni živ besednjak. Zdaj lahko delimo do-bra ali dob-ra, pre-kla ali prek-la ipd.

Pri stvarnih lastnih imenih so veliko začetnico omejili na nujne primere. Zato je treba pisati z malo npr. filozofska fakulteta v Ljubljani, okrajni ljudski odbor v Novem mestu, obrtna zbornica, tajništvo za notranje zadeve ipd.

Nekaj sprememb je tudi pri pisavi sestavljenih besed. Narazen moramo pisati živo rdeč, blede moder ipd., skupaj pa dvesto, tristo itd. Pri predložnih zvezah je dovoljenih več dvojnic: *do kod ali dokod, od kod ali odkod, do tod ali dotod, naglas ali na glas, na pol ali napol, napredaj ali na prodaj* itd. V SP je navedenih še več primerov, a bi bilo predolgo, da bi vse prepisal.

Daj mi knjigo. Glej 3. odstavek. Po starem bi morali postaviti na koncu klicaj, po novem pa je dovoljena tudi pika, kadar stavki nimajo poudarka. Za nagovorom v pismu (npr. „Spoštovani gospod“) lahko pišemo vejico namesto klicaja, a moramo nadaljevati z malo začetnico.

Novost je tudi, da pred in lahko pišemo vejico, kadar ta veznik rabimo v protivnem, vzročnem ali sklepnem pomenu npr.: Mimo si šel, in se nisi oglasil. Dva veznika skupaj imata večkrat pomen enotnega izraza, zato ju ne ločimo z vejico, kakor npr.: Votlina je suha, in ker je ne doseže nobena sapica, tudi topla. Pred nedoločnikom so vejico odpravili, kar je razveseljivo, saj je bilo pravilo tako zamotano, da ga je lahko apliciral le tisti, ki je temeljito poznal slovnico (Nikdar več se mu ne bodo povrnila želje po Dunaju razsajati).

V starem SP je bila opomba, da nekateri pisatelji uvažajo premi govor s pomišljajem (namesto narekovaja), zdaj pa je to dovoljeno (—Kje si bil? vpraša oče.).

Pri naglasu je dovoljenih več dvojnic kakor prej. Opaziti pa je pravorečno novost, da lahko besede *kozel*, *misel*, *žetev*, *votel*, *padel* ipd. izgovarjamo tudi *kozu*, *misu*, *žetu*, *votu*, *padu*. To je razloženo v uvodu, v slovarskem delu pa ta posebnost ni navedena.

Marsikoga bo zanimalo, kaj so sestavljavci SP napravili z besedami, oblikami ali frazami, ki so bile prepovedane ali samopojno dovoljene. Ali jih še naprej tako trdovratno preganjajo, kakor so jih mnogi uporabljali kljub križcu in zvezdici? Namesto + ima novi SP °, poleg * pa še puščico. Puščica pomeni, da beseda ali zveza ni potrebna, ni lepa ali domača, da je v nasprotju z duhom slovenskega jezika. Zvezdica pa označuje ljudske izposojenke, ki jih smemo rabiti le v pogovornem jeziku ali realistični pripovedi. Tujke, ki jih je v SP precej, imajo le malo znakov, saj zanje velja pravilo, da jih smemo uporabljati le, kadar nimamo ustreznega domačega izraza.

Kako je torej s spremembami na tem področju? Prvi vtis je, da so naši jezikoslovci malo popustili, da je novi SP manj purističen kot stari, bi kdo rekel. Ko pa dalj časa iščem razlike, pridemo do spoznanja, da nova izdaja SP ni nič manj stroga, a uvaja precej sprememb. Včasih je bilo prepovedano npr. *brati komu levite, narediti kaj za vsako ceno, hoditi na gmajno, delati si iluzije, slabo s kom izhajati, k sebi priti, pasti na kolena*, zdaj pa so vse te besede in fraze dobile domovinsko pravico. Večina pa se ni iznebila križca, pravzaprav ga je zamenjala z °, kar pomeni isto. Nekateri izrazi so izgubili * (npr. *žolca, trik, trema, pled, pumparice, nabasati, nasesti komu, izvestje*), druge pa so zvezdico zamenjale za ničlo (*darovit, dočim, nedostajati, pristopiti k delu, špaga, osveta, od pamtineka, pobornik, podanik, pokret* itd.). Dosti pa je takih, ki imajo zdaj puščico namesto zvezdice, kar ni bistvena sprememba. Seveda sem našel tudi nekaj takih besed, ki so prej veljale za dobre ali pravilne, zdaj pa so jih začeli preganjati (imajo °), kakor npr. *bacč, barvotisk, cviren, dobropis, pohati, poustvarjanje, priznanica, proslul, proba, prična, sledeč, šmir* itd. Nekateri v prejšnji izdaji SP niso bile navedene.

Zelo koristno bi bilo ugotoviti prav vse razlike in si jih seveda zapomniti, a to delo bi bilo precej zamudno in tudi namen tega članka ni ta. Prej ali slej pa bo vsakdo izmed nas moral to napraviti, če bo hotel pisati in govoriti „pravilno“, čeprav pravilen in lep jezik ni odvisen samo od pravopisa in slovnice. Ob novem SP pridemo do spoznanja — če nismo že prej —, da se moramo tudi materinega jezika vedno znova učiti. Nekateri svetovni jeziki ne doživljajo toliko sprememb, vsaj v pravopisu ne, čeprav se tudi razvijajo. Zdi se mi, da gre naš jezik z velikimi koraki naprej, saj je v mnogočem zaostal (npr. v strokovnih izrazih) za drugimi, lahko bi rekli, da še ni dosegel zlate dobe.

Zelo važno vprašanje je, kakšen naj bo naš odnos do novega SP. O tem je jezikoslovec Janko Moder (eden od sestavljavcev) zapisal v Knjigi 62 (glasilo slovenskih založb) zanimive ugotovitve. Pravi, da se radi pobahamo, da imamo SP, a da ga nikoli ne odpremo, da bomo še naprej pisali in govorili, kakor nam je kljun zrasel, da se ne pustimo nekakšnemu SP, niso sveta in večna (najboljši dokaz za to so ravno spremembe v tujem jeziku, v domačem pa ne, imamo torej dvojno mero). Taki smo približno tudi izseljenci. Nekateri imajo vse mogoče izgovore in pripombe, samo da bi opravičili „svoj pravopis“. Večina v jeziku sploh ni dovolj podkovana, da bi lahko samostojno presojala, kaj je prav in kaj napak. Zdi se mi, da je glavni vzrok temu ne toliko starokopitnost, ampak bolj pomanjkanje volje, da bi se učili. Ko opazimo tako veliko novosti, se kar ustrašimo in se nam ne ljubi „iti še enkrat v šolo“. Res pa je tudi, da si je težko zapomniti vse, kar predpisuje SP, ker je novosti zelo veliko in skoraj vsakdo piše po svoje. Zato se nam večkrat kaj zmeša, skoraj stalno smo v dvomu glede pravilnosti. Gotovo je, da pravila, ki jih postavlja SP, niso sveta in večna (najboljši dokaz za to so ravno spremembe, ki so nastale v 12 letih), a so nujno potrebna, da se doseže neki red, neka enotnost knjižnega jezika. Tudi zakoni in prometni predpisi so potrebni, sicer bi bila prevelika zmešanja v družbi.

Skušajmo se torej seznaniti z novostmi SP in se ga držati pri pisanju in tudi pri predavanjih! Naj nam naši kulturni delavci dajejo boljši zgled kot doslej, naj bolj pazijo na pravilnost in tudi na lepoto materinščine.

Zelo škoda se mi zdi, da SP na koncu nima seznama vseh novosti ali bolje vseh oblik, besed in fraz, ki so prepovedane ali pa imajo zvezdico ali puščico. Tako bi si jih laže (ali lažje) zapomnili, zdaj pa jih včasih niti vseh ne opazimo. Še važnejša pa bi bila razlaga, zakaj je kaj napačno. Znanje je trdno le, kadar je utemeljeno. Morda se bo kak jezikoslovec lotil tega dela in nam olajšal poznanje sodobne slovenščine. (S. R-r)

V „Chacareri“ (priredba Córdoba), pa tudi v dodanem „Huayno“ (priredba Eisenstein) je bilo jasno slišati — in argentinski gostje so z velikim aplavzom to tudi na zunaj pokazali — kako si resnični umetnik, ki ima odprto uho in srce za lepoto, zna približati in zadeti vsak ritem, zna podoživeti vsako resnično občutje.

Tako solist kakor tercet so se letos bolj razživel, bolj predali podajanju, zato je pa tudi kontakt s poslušalci bil večji. Lepota in umirjenost — tudi za hip ni noben glas izstopal — tako obeh sopranov, kakor alta, ki jim je letos po moči bil povsem enakovreden, ter baritona, je prišla do vsega izraza. Brez dvoma je to za kvartet, ki ima mesto v vse večjih dvoranah in pred še vse številnejšo publiko. Upamo, da so njegovi uspehi na dosedanjih koncertih pred argentinsko publiko bodisi v dvoranah bodisi pred radija, šele začetek poti za uveljavljanje v tem velikem mestu in da bo slovenska umetnost mogla svetu preko njih še bolj pokazati naše bogstvo.

Slovenska kulturna akcija je lahko ponosna na ta večer, gotovo med najlepšimi večeri v letošnji sezoni.

Kvartet Finkovih, ki je na natečaju buenosaireskih solistov in vokalnih ter instrumentalnih skupin bil uvrščen med letošnje nastopajoče in bo prav konec tega meseca nastopil s koncertom v dvorani Universidad Museo Social, ima gotovo pred seboj še široko pot. Aplavzi na zadnjem koncertu pa so pokazali, da tudi dovolj hvaležne publike.

Z. S.

kronika

RAZSTAVA bivših gojencev Umetniške šole Slovenske kulturne akcije v San Martinu. — Slovenski dom v San Martinu je v soboto, 18. in nedeljo 19. avgusta priredil razstavo tukajšnjih mladih slovenskih likovnih umetnikov, ki so izšli iz Umetniške šole Slovenske kulturne akcije. Svoje stvaritve so razstavili Ivan Bukovec, France Papež, T. Kržišnik in Jure Vombergar, ter Andrej Makek in Šušteršič. Razstavo je s primernim nagovorom odprl umetnostni zgodovinar Marijan Marolt z zahvalo vodstvu Slnar. doma za blagohotno razumevanje mladih umetnikov pa za razstavi prostor, nato pa še drugim, ki so pomagali nastopajoči mladini odpirati pot v svet. V imenu Slovenske kult. akcije pa je razstavljalcem iskreno čestital podpredsednik dr. Tine Debeljak. Umetniki so z razstavo pokazali velik stvaritveni razvoj. Želeli je samo, da bi razstavljali vsako leto. Slovenska kulturna akcija se zaveda dolžnosti, ki jo ima do mladih umetnikov.

— Srbi bodo slavili letos 70-letnico svoje ga najširšega in najstarejšega knjižnega društva, namreč Srpske književne zadruge. To je nekakšna srbska Mohorjeva družba. Ustanovitelji so ji Stojan Novaković, Jovan Jovanović Zmaj in Ljuba Jovanović. Družba je izdajala domače in svetovne klasike. Kot prva knjiga je leta 1892 izšla Dositeja Obradovića Život i priključenja. Iz jubileja sledi, da je srbska „Mohorjeva“ nastala 30 let za našo slovensko, Slomškovo ustanovo. Pred vojno je dr. Korošec poklonil ljubljanskemu slavističnemu seminarju popolno izdajo vseh knjižnih zbirk Srpske književne zadruge.

— Kot krstna predstava je bila v Frankfurtu uprizorjena opera „Alceste“. Libreto je sestavil pisatelj Thornton Wilder po svoji drami istega imena, vendar je konec izvedel tako, da odgovarja opernim zahtevam. Glasbo je delo ameriške komponistke Luise Talme. Opera je doživela velik uspeh in se je vsa nemška kritika izrazila zelo pohvalno. Izredno bogati so zlasti spevi za zbor.

— Sovjetski pesnik Evgenij Evtušenko je bival dalj časa v Angliji in je prirejal recitacijske večere v prestolnici in drugih središčih. Zaključil je s posebnim večerom v Royal Court Theatre. Ko je stopil na oder, je slekel najprej suknjič in potem deklamiral svoje pesmi s takim ognjem in podajanjem, da je bilo razumevanje ruskega jezika nepotrebno. Pozneje so mu iz občinstva stavili več vprašanj. Na nekatera je odgovoril, na nekatera je molčal. Pač pa so ga izžvižgali, ko je govoril o Pasternakovem Dr. Živagu. Rekel je namreč: „To je šibko delo, vendar menim, da bo nekega dne objavljeno tudi v Rusiji.“ Neki študent ga je vprašal: „Ali boste napisali kako pesem o gospe Ivanskaji, Pasternakovi prijateljici iz mladih let?“ „Ne pišem pesmi o tihotapcih z devizami.“

— Za TISK. SKLAD GLASA so darovali: g. Simon Rajer, Capital, 50 pesov; g. Pisk Nace, Capital, 100 pesov; g. Čampa Jože, Lanus, 100 pesov; g. Klezin Charles, USA, dar, dol. 1.80; g. Markez Jože, Munro, 50 pesov. Vsem darovalcem iskrena zahvala!

SVOBODNA SLOVENIJA o izdaji Stanka Majcena „Povestice“. Marijan Marolt je v tedniku „Svobodna Slovenija“, 31. VI. 1962 napisal kritično poročilo o izdaji Majcenovih mladostnih črtic „Povestice“ iz let 1912-1924, ki so nedavno izšle v založbi Slovenske kulturne akcije. V začetku govori o urednikovem namenu in uspehih pri izdajanju dominsvetovskih ekspressionistov in pravi:

„Pri Slovenski kulturni akciji si je dr. Debeljak postavil nekako nalogo, da posreduje nam, izseljencem, manj znana dela predvsem slovenskih ekspressionistov, nalogo, ki si jo je zastavil že v domovini, ko so mojstri ekspressionisti prišli v svoja zrela moška leta in so mu ponudili svoja manj znana revialna dela v knjižni natis. Svojih namenov pa urednik ni utegnil in ni mogel več izvršiti. Kdo drugi bi doma taki nalogi ne bil kos in tudi vsaj prva leta ekspressionizem režimu ni bil po volji. Vsa ta leta komunistične nesvobode tudi pretežno katoliški značaj slovenske ekspressionistične literature režimu ni bil ljub, tako da zadevne knjige ne bi mogle iziti, tudi če bi se doma našel sposoben urednik. In vendar je ekspressionizem tako rekoč zadnji slovenski skupnostni stil.“

„Dr. Tine Debeljak je izdal doslej že tri knjige zgodnjih ekspressionistov, celo po večini zgodnejša dela teh mojstrov, Preglja, Velikonje in sedaj Stanka Majcena po naslovih zbirk, kot so jih sami določili. Skoraj obenem z zbirkami so izšle tehtne razprave o tem gibanju v Meddobju izpod peres dr. Kacina in dr. Debeljaka samega. Tako smo izseljenci srečni, da imamo o tem važnem literarnem pojavu razmeroma obširne ponatise in razlage, kar v domovini pogrešajo, ker so prve izdaje ekspressionistov po večini razprodane, drugih ali vsaj poznejših pa ni bilo.“

Nato omenja poročevavec mnenja svojega učitelja Izidorja Cankarja o literarnem ekspressionizmu pri nas ter način njegove stilne oznake, ki bi jo bilo treba prinesiti tudi v literarno ocenjevanje. On sam napravlja ob tej priložnosti ta poizkus ter slogovno analizira posamezne Majcenove povestice, primerjajoč njegov slog s Cankarjem pa njegovo prehajanje iz realizma v ekspressionistični izraz. Tako zna o sleherni črtici povedati kaj zanimivega glede na slog. Svoje poročilo sklepa:

„Še nekaj se mi vidi pri Majcnu zanj značilno. Po prvem branju teh razmeroma kratkih 'povestic' ima bravec vtis, da je bral nekaj dolgega, dasi je v večini slučajev zlasti fabula kratka. Tako je v Kvartirju št. 8 mnogo daljši opis pojedine kot dogodka z nesrečno begunko. Pri Zamorski kraljici sta daljši oznaki ministra Petroviča in mestnega vrvenja. Ta kratkost fabule je na vsak način velika mojstrovina Majcena.“

Končni užitek, ki ga ima človek po branju Majcenovih Povestic je ta, da spozna, da je bil Majcen že v teh zgodnjih letih vedno močnejši ekspressionistični pripovednik. Toda v ta ekspressionizem je prihajal po lepi razvojni poti iz realizma Novih ljudi, ne s stilnimi skoki ali prisiljenimi, kot marsikdo drugi iz različnih umetnostnih panog. Knjiga, ki je bila skoraj nevidno skrita v starih Dom in svetih je zelo velika vrednota.

Odkrila nam je pravi dragulj v slovenski literarni zgodovini. Zato uredniku, opremitelju in založbi vsa hvala.“

PRI ŽREBANJU IV. UMETNOSTNE LOTERIJE SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE DNE 17. VIII. SO BILE IZZREBANE NASLEDNJE ŠTEVILKE:
5, 63, 90, 101, 107, 180, 192, 440, 446, 459, 536, 636, 745, 758, 778, 931,
998, 1061, 1063, 1131, 1159, 1430.

ZADETKE JE TREBA PRIJAVITI V ROKU 90 DNI PISARNI SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE, SICER BODO ZAPADLI.